

Галуцьких І. А.

доктор філологічних наук, доцент
професор кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет

КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЇ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ)

Статтю присвячено дослідженню когнітивно-дискурсивних особливостей регіонально маркованих фразеологізмів австралійського варіанту англійської мови, що є досвідом фокусування уваги на вивченні структури людської свідомості через мову, відображення свідомості через призму відображення її знаком.

Досліджуючи мовну ментальність як спосіб світобачення, відображення культурного досвіду, в статті зосереджено увагу саме на фразеології мови на прикладі австралійського варіанту англійської мови, бо саме в них акумулюється знання про картину світу і асціологічні ознаки, які відбивають ставлення до явищ дійсності, що визначило актуальність дослідження культурно-специфічних ментальних особливостей, зафіксованих у мовних засобах.

Об'єктом дослідження в статті виступили є фразеологічні одиниці австралійської англійської мови, які вивчаються в публіцистичному дискурсі на предмет їх когнітивно-дискурсивних характеристик.

Метою є виявлення специфіки реалізації фразеології австралійського варіанту англійської мови в дискурсивній практиці і ментальних процесів, що лежать в основі їх утворення та функціонування в мовленні.

Для вирішення поставлених завдань застосовувалися методи дослідження, серед яких метод суцільної вибірки, структурно-семантичний метод, функціональний аналіз, аналіз дискурсу, метод концептуального аналізу, метод компонентного аналізу, корелятивний метод, контекстуальний метод.

Матеріалом дослідження стали фразеологічні одиниці австралійської англійської (утворені саме в цьому регіональному варіанті), дібрані з лексикографічних джерел, а також публіцистичні тексти з періодичних видань Австралії.

Проаналізовані фразеологічні одиниці в образному змісті яких втілено етнічне світобачення, виконують основну роль у процесі трансляції культурно- національної свідомості народу і його ідентифікації, що було виявлено, з огляду на особливості формування англійської мови Австралії, в дискурсивній реалізації. Співвіднесення такого образного змісту фразеологізмів із концептами та еталонами національного менталітету та їх інтерпретація в просторі матеріальних, соціальних та духовних принципів декодує культурний зміст самого образу. Когнітивний підхід дає можливість шляхом вивчення семантики ідіоматичних зворотів виділити специфічні риси ментальності народу, що і здійснено в проведеному дослідженні.

Ключові слова: англійська фразеологія, концепт, когнітивна метафора, дискурс, конотація, аксіологія.

Постановка проблеми. Когнітивна лінгвістика є одним з напрямів когнітивної науки, що активно розвивається. Це визначає потребу у роботах, які розкривають на базі досвіду практичного лінгвокогнітивного опису мови теоретичні та методологічні засади когнітивної науки, особливо у її міждисциплінарному преломленні. Це призводить до появи напрямів на стику наукових підходів і парадигм, як когнітивно-

семантичний, когнітивно-комунікативний, когнітивно-дискурсивний, когнітивно-семіотичний, когнітивно-поетологічний та інших.

Аналіз останніх публікацій. У дослідженнях останніх років зосереджується увага на мовних засобах вираження картини світу, вчені концентрують свою увагу на вивченні структури людської свідомості через мову, відображення свідомості через призму відображення її знаком.

При цьому, завжди в центрі уваги лінгвістів виступає людина як носій мови, яка репрезентує ту чи іншу культуру. Носії різних культур однаково бачать навколишній світ, але кожна мова по особливому фіксує бачення світу і світогляд людей, які говорять тією чи іншою мовою. У зв'язку з цим, однією з суттєвих ознак лінгвістичної науки стає актуалізація когнітивного і лінгвокультурологічного підходів до вивчення мовних явищ, структур і процесів, а відповідно до того, що мовні одиниці так чи інакше занурюються в мовлення, набуваючи впливу усього комплексу екстралінгвістичних факторів, пов'язаних із їхніми функціональними характеристиками, – і дискурсивного підходу.

Перевагою когнітивного підходу та його поєднань з іншими сучасними підходами до вивчення мовних явищ є широкі перспективні бачення мови в усіх її різнобічних зв'язках із людиною, її інтелектом, з усіма мовленнєвими та пізнавальними процесами, з тими механізмами і структурами, що лежать у її основі [5, с. 34-47]. Вивчати мову без розуміння менталітету нації, що нею говорить, неможливо, тому ментальність, духовний світ людини та мова перебувають в прямій взаємній залежності: якщо змінюється ментальність, сприймання світу – змінюється і мовна картина світу, а зміни в мовній картині світу впливають на зміну ментальності. Тому як у мовознавстві, так і у культурології активно розробляється проблема фразеологічного фонду кожної національної мови як найвиразнішого транслятора (лінгвістичними засобами) ментальних особливостей світосприйняття етносу, що узагальнюється у вигляді культурного досвіду і формує концептуальну мережу.

Досліджуючи мовну ментальність як спосіб світобачення, мовознавці зосереджують увагу на фразеології мови та пареміях, бо саме в них зібрано знання про мовну картину світу і всі типи відношень суб'єкта до її фрагментів. У зв'язку з цим активізувалося вивчення фразеології в семантичному, прагматичному і культурологічному аспектах у світлі мовної й концептуальної картини світу, що визначає актуальність дослідження фразеології мови, адже сучасна лінгвістика прагне осягнути культурну свідомість окремо взятої нації через мовні засоби.

Це доречно робити, зокрема, на матеріалі національно-маркованих одиниць, які в англійській мові з'являються в її регіональних варіантах, оскільки це дає змогу прослідкувати утворення і функціонування мовних складових, що набувають специфіки під впливом іншого культурного, соціального середовища та обростають ендеміч-

ними для регіональної культури номінаціями природного, соціального та іншого підґрунтя. Багатий і цінний матеріал для дослідження в цьому сенсі представляють собою фразеологічні одиниці, які відбивають базові концепти людського сприйняття дійсності в певній культурі, ментальність нації як частина культури, що відбиває закладені в ній бачення світу носіїв мови і є культурним кодом. Фразеологічні одиниці формують національно і культурно специфічний прошарок мовних засобів завдяки своєму яскравому національному забарвленню, що характеризує певне ставлення до способу життя людей, їх систему цінностей тощо. Тож, стаючи складовою фразеологізму, мовна одиниця набуває додаткових конотацій, актуалізація яких проявляється в дискурсі.

Отже, **об'єктом** дослідження в статті виступили є фразеологічні одиниці австралійської англійської мови, які вивчаються в публіцистичному дискурсі на предмет їх когнітивно-дискурсивних характеристик.

Метою є виявлення специфіки реалізації фразеології австралійського варіанту англійської мови в дискурсивній практиці і ментальних процесів, що лежать в основі їх утворення та функціонування в мовленні.

Для вирішення поставлених завдань застосовувалися **методи дослідження**, серед яких метод суцільної вибірки, структурно-семантичний метод, функціональний аналіз, аналіз дискурсу, метод концептуального аналізу (де акцент робиться на образній складовій концепту, шляхом реконструкції концептуальних метафор та метонімії [5]), метод компонентного аналізу, корелятивний метод, контекстуальний метод.

Матеріалом дослідження стали фразеологічні одиниці австралійської англійської (утворені саме в цьому регіональному варіанті), дібрані з лексикографічних джерел, а також публіцистичні тексти з періодичних видань Австралії (The Daily Telegraph, The Age, The Australian, Royal Australian Daily News, The Canberra Times), The Sydney Morning Herald.

Виклад основного матеріалу. У когнітивній парадигмі сам фразеологізм розуміють як мікро-текст, структуризація якого відбувається під час інтерпретації його семантичної інформації носієм мови у просторі культурного знання, що актуалізується ще більш виразно, коли фразеологізм занурений до контексту більш широкого тексту, де його аксіологічні ознаки підсвічуються більш акцентовано, адже усталені звороти зберігають різні знання, актуалізовані суб'єктом під час їх безпосереднього використання у процесі мовлення.

Усталені звороти в мовній свідомості презентують вербалізований продукт вторинного відображення картини світу, а отже, і всі культурно-специфічні конотації образного та аксіологічного плану, де іконічність утворюється відповідно до національно-специфічного бачення світу і перенесення ознак з одного явища на інший відбувається із урахуванням досвіду носіїв мови як представників певної культури. Фразеологічні одиниці представляють образний матеріал для вивчення складних процесів когнітивної обробки інформації свідомістю носіїв мови.

Так, формування австралійської фразеології відбувалось відповідно до особливостей формування цього регіонального варіанту.

Своєрідністю соціально-лінгвістичної ситуації, в умовах якої розвивався австралійський варіант англійської мови, було те, що першими білими поселенцями Австралії були каторжники, засланці, що привозилися до Австралії з Великобританії починаючи з 1788 року [1; 2]. Це були представники соціальних низів, носії міського просторіччя і жаргонів, значну частину (близько 30%) складали ірландці, які висилалися до Австралії в кінці XVIII століття у зв'язку з хвилюваннями та безладами у Великобританії. До середини XIX століття поповнення білого населення Австралії йшло в основному за рахунок нових партій ув'язнених, мова яких відображала міське просторіччя, діалекти й жаргони, сленг Великобританії XIX століття [3; 4], що продовжилось із початком «золотої лихоманки», коли на континент хлинув потік вільних іммігрантів – золотошукачів, бідняків тощо.

Таким чином, австралійський варіант веде своє походження від англійської мови нижчих шарів суспільства XVIII століття, а також специфічних особливостей мови моряків і солдат, і найближче до південно-західного діалекту британського варіанту англійської мови з великою домішкою ірландського, мова яких була сповнена жаргонізмами, сленгом та арго.

Протягом всього періоду свого формування англійська мова поповнилась запозиченнями автохтонної лексики, серед яких – назви флори, фауни, релігійних і ритуальних назв, інструментів та інших артефактів, та інших явищ аборигенної культури та ендемічного навколишнього середовища. Певна кількість номінацій стали результатом піджинізації.

Розглянемо, яким чином це відображалось на формуванні фразеологічних одиниць, які розглядаються у їх функціонуванні в контексті публіцистич-

ного дискурсу у кореляції з концептосферою, яка виступила основою утворення образного значення.

Так, при аналізі ідіоматичних висловів було виокремлено, що домінуючою концептосферою, яка стала образною основою в утворенні фразеології, була ФАУНА. Для формування фразеологізмів складовими в англійській австралійського варіанту ставали номінації представників ендемічної фауни, притаманні для австралійського регіону: змії, павуки, кенгуру, собака дінго, бики, деякі види риб та птахів. При цьому їх семантика охоплює людські емоції та особливості поведінки.

Наприклад, фразеологізм *as mad as a cut snake* та його спрощена версія *mad as a snake*, де спостерігається метафоризація образу змії, означає дуже злий, божевільний або ексцентричний, що в контексті фрагменту публіцистичного тексту може узагальнюватись за допомогою моделі когнітивної метонімії SNAKE stands for SOMEBODY ANGRY: “*THIS is something all Aussies should be as mad as a cut snake about.*”

Вираз *as dry as a dead dingo's donger* належить до неформальної мови, що має два значення – «дуже посушливий», що пішло від ситуації, коли собаки дінго помирали в пустелях і через це дуже швидко висихали на сонці, а також «змучений спрагою (особливо коли йдеться про алкоголь)», але в публіцистичному дискурсі набуває ще додаткового значення, де факт переосмислення узагальнюється за допомогою концептуальної метафори DEAD DINGO stands for SOMETHING DRY, де DRY IS UNINTERESTING, коли говоримо про інформацію, якій бракує привабливих, цікавих фактів. Таке значення актуалізується у фрагменті публіцистичного тексту: “*Now, linguistics is a topic most of us would consider as dry as a dead dingo's donger, but our slang is intrinsically tied to our Australian identity (ie. it's what makes us true blue).*”

У фразеологічній одиниці *fit as a mallee bull* або її варіанті *strong as a mallee bull*, що означає дуже сильний і здоровий, в якості компонента спостерігаємо номінацію бика *mallee*, який проживає на однойменній австралійській території, назва якої походить від альтернативної назви евкаліптового дерева *mallee grow*, яка є дуже засушливою, без опадів, бідною на рослинність, а отже, кожна тварина, яка може вижити у такій місцевості, є надзвичайно сильна та міцна. Таке значення узагальне концептуальна метафора MALEE BULL stands for SOMEONE ESPECIALLY STRONG, що актуалізується в дискурсі: “*The patient is now fit as a mallee bull.*”

Фразеологізм *Like a stunned mullet* є розмовним, що означає “ошелешений”, “нерозуміючий”, “непритомний”. Вислів походить від вираженого погляду та роззявленого рота риби кефаль, яку нещодавно спіймали, що стало метафорою поведінки людини, коли вона здивована, в стані шоку, наприклад: «*In response Gregory Robbins referred to their mother as a "stunned mullet"*», де актуалізовано концептуальну метонімію STUNNED MULLET stands for STUNNED PERSON.

Фразеологічна одиниця, що також ґрунтується на переосмисленні представника фауни Австралії, є *Like a shag on a rock*, що використовується для опису людини-одинака, що є самотньою або віддаленою від людей, відлюдькуватою. Компонентом одиниці є *shag* – назва будь-якого з кількох видів австралійських бакланів, які зазвичай зустрічаються в прибережних і внутрішніх водах, де їх часто можна побачити самотньо сидячими на скелях, і саме ця поведінка стала ознакою як основою переосмислення (SHAG stands for SOMEONE LONELY/ DETACHED): «*She is in the room at parties, making sure introductions are facilitated and no one is feeling like a shag on a rock*».

Фразеологізм *A wigwam for a goose's bridle* означає щось абсурдне або якусь нісенітницю, що часто використовувався як зневажлива відповідь на небажане питання, наприклад: *There are some sayings that we will forever associate with our father. Ask where he was going, and he was bound to reply, "To see a man about a dog." Ask what he had in his shopping bag, and he would say, "A wigwam for a goose's bridle."*

Схожий за значенням вислів *a wallaby/kangaroo/roo loose in the top paddock* використовується, коли йде мова про якусь заплутану, божевільну ситуацію: «*Variations on old themes continued to pop up, she said, including a wallaby loose in the top paddock and a head like a kicked in biscuit tin*». В обох контекстах WALLABY LOOSE та WIGWAM FOR A GOOSE'S BRIDLE образно концептуалізуються як NONSENSE.

Фразеологічну одиницю *Face like a smashed crab*, де неприваблива зовнішність людини подібнюється до розтрощеного краба, спостерігаємо у текстовому фрагменті: «*How good is this? He's got a head like a half-sucked mango, a face like a smashed crab and he lives north of the latte line*», де на основі зазначеного метафоричного переносу активовано концептуальну метонімію SMASHED CRAB stands for SOMETHING UNATTRACTIVE.

Наступний приклад фразеологічної одиниці метафоризує одиницю *spider*, на основі якої утво-

рюється слегова фраза *to f--- spiders* – австралійський сленговий вираз, який позначає, що людина, маючи серйозну справу, не хоче витратити час на якісь забобони та нісенітниці, що спостерігаємо у текстовому фрагменті публіцистичного дискурсу: «*Like Dr Laugesen, he admired Australians humour and creativity with the language. His favourite – a phrase under consideration for the dictionary – is: "We are not here to f--- spiders"*».

Концептосфера FLORA також дає підґрунт для образного переосмислення в контексті фразеологізмів, що, зокрема, ілюструє ідіома *to go bush*. Використання слова *bush* дуже поширене на території Австралії, тому поява фразеологізмів з цим словом займає певну нішу в лексичному складі австралійській англійській. У цьому випадку *go bush* має значення “go wild”, тобто “буйствувати”. Існує також інше значення цієї фрази, що означає “прийняти простіший сільський стиль життя, як правило, відмовившись від життя у місті” (BUSH stands for WILD): «*As long last, news from the North for the ex-Darwinities, who probably think by now that we have "gone bush"*».

Фразеологічна одиниця *head or face like a half-sucked mango*, де непривабливе обличчя людини подібнюється до напів-висмоктаного фрукту манго спостерігаємо у текстовому фрагменті: «*How good is this? He's got a head like a half-sucked mango, a face like a smashed crab and he lives north of the latte line*», де на основі зазначеного метафоричного переносу активовано концептуальну метонімію HALF-SUCKED MANGO stands for SOMETHING UNATTRACTIVE.

Ще одна категорія переосмислень в рамках утворюваних фразеологічних одиниць спостерігається під впливом аборигенної культури із їхніми традиціями. Наприклад, це утворена ідіома *secret business*, що набуває сенсу в контексті традиції аборигенів, де культура, церемонії та ритуали були відкриті і доступні лише для невеликих груп. Тому в мові аборигенів *business* означає «традиційні знання і ритуали аборигенів». Сьогодні вона застосовується в пересічному значенні: «*People might refuse to give evidence if it meant revealing secret business*».

Наведені та інші фразеологічні одиниці описують навколишню дійсність, і людину в цій дійсності, експлікують оцінку та емотивне відношення суб'єкта до позначуваного об'єкта, а також відображають культурно-національне сприйняття світу певним мовним колективом – носіями австралійської англійської. І все це за допомогою фразеологічних одиниць, які носять образний

характер, в яких відбито різні форми мислення, пізнавальні процеси, уявлення людей про навколишній світ.

Висновки. Ідіоматичні звороти репрезентують уявлення не лише про те, що відбувається у внутрішньому світі особистості, а також про її сприйняття об'єкта дійсності, фіксуючи при цьому модальність та даючи оцінку певному психологічному стану мовця. У семантиці фразеологізмів закладено емотивно-оцінне ставлення суб'єкта до реальності. Провідну роль у процесі вибору та творення мовних одиниць призначено людині, від якої залежить використання фразеологічного знаку у відповідному контексті. Урахування ситуації, раціональної та емоційної оцінки дійсності дає можливість виділити імпліцитну інформацію висловлювання, декодувати значення стійких словосполучень. У творенні фразеологізмів відбито реакцію на події чи явища дійсності, що свідчить про вплив на їх формування та функціонування екстралінгвістичних факторів. У зв'язку з цим усталені звороти побудовано на образному переосмисленні національно-специфічних ситуацій, побуту та вірувань певного народу, і насамперед – фактів реальності, до яких належать фауна та флора.

Із позицій когнітивного підходу фразеологізми виступають мінімальною за обсягом смисловою та граматичною єдністю, що структурується під час пояснення носіями мови різної інформації, закладеної в основу усталених зворотів. У визначеній парадигмі дослідження виділено типи когнітивних процедур, що збігаються з макрокомпонентами

значення фразеологічних одиниць, до яких належить обробка інформації денотативного, оцінного, мотиваційного, емотивного та стильового характеру. Наявність таких схожих ознак зумовлена специфікою семантики усталених зворотів. Основну властивість фразеологізмів складає образність та місткість значення, унаслідок чого вони не просто називають поняття, виражають предметно-логічне значення, а доповнюють його відповідною характеристикою предметів, процесів, явищ, яка далеко не завжди міститься в семантиці окремого слова. У структурі значення фразеологічних одиниць виділяють сигніфікативний, денотативний, та конотативний компоненти. Питання про співвідношення цих складових у семантиці фразеологізмів дає можливість в аспекті когнітивної парадигми досліджувати актуальну проблему взаємодії концепту і значення, встановлювати між ними зв'язки з урахуванням когнітивної діяльності людини.

Таким чином, усталені звороти, в образному змісті яких втілено етнічне світобачення, виконують основну роль у процесі трансляції культурно-національної свідомості народу і його ідентифікації. Співвіднесення такого образного змісту фразеологізмів із концептами та еталонами національного менталітету та їх інтерпретація в просторі матеріальних, соціальних та духовних принципів декодує культурний зміст самого образу. Когнітивний підхід дає можливість шляхом вивчення семантики ідіоматичних зворотів виділити специфічні риси ментальності народу, що і здійснено в проведеному дослідженні.

Список літератури:

1. Домніч О. В. Дослідження генези автохтонної лексики в англійській мові (на матеріалі канадського, австралійського і новозеландського варіантів). *Вісник Запорізького національного університету*, 2011. № 1.
2. Жукова Н. М. Лінгвосоціокультурна ситуація в Австралії кінця XVIII – середини XIX століть. URL : http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/4540/1/Zhukova_Linguistic.pdf (дата звернення 12.10.2024)
3. Козлова Т. О. Динаміка розвитку лексичної системи англійської мови в Австралії: етнолінгвістичний аспект : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2001. 19 с.
4. Bruce M. Speaking our language : the story of Australian English. South Melbourne : Oxford University Press, 2008. 431 pp.
5. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : The University of Chicago Press, 1980. 256 pp.

Galutskikh I. A. COGNITIVE-SEMANTIC ASPECTS OF AUSTRALIAN ENGLISH PHRASEOLOGY (ON PUBLICISTIC DISCOURSE)

The article focuses on the study of the cognitive and discursive features of regionally marked phraseologisms of the Australian variant of English, which is an experience of focusing attention on the study of the structure of human consciousness through language, the reflection of consciousness through the prism of its reflection by signs. Investigating linguistic mentality as a way of worldview, reflection of cultural experience, the article focuses on the phraseology of the language using the example of the Australian variant of English, because it is in them that knowledge about the worldview and sociological features accumulate, , which reflect the attitude towards the phenomena of reality, which determined the relevance of the study of culturally specific mental features recorded in linguistic means.

The object of research in the article is phraseological units of Australian English, which are studied in journalistic discourse for their cognitive and discursive characteristics. The aim is to identify the specifics of the implementation of phraseology of the Australian variant of English in discursive practice and the mental processes underlying their formation and functioning in discourse.

To solve the tasks set, research methods were used, the structural-semantic method, functional analysis, discourse analysis, the conceptual analysis method, the component analysis method, the correlative method, and the contextual method.

The research material was phraseological units of Australian English (formed specifically in this regional variant), selected from lexicographic sources, as well as journalistic texts from Australian periodicals.

The analyzed phraseological units, in the figurative content of which the ethnic worldview is embodied, play a major role in the process of transmitting the cultural and national consciousness of the people and its identification, which was revealed, given the peculiarities of the formation of the English language of Australia, in discursive implementation. Correlating such figurative content of phraseological units with concepts and standards of national mentality and their interpretation in the space of material, social, and spiritual principles decodes the cultural content of the image itself. The cognitive approach makes it possible to identify specific features of the mentality of the people by studying the semantics of idiomatic expressions.

Key words: *English phraseology, concept, cognitive metaphor, discourse, connotation, axiology.*